

Utrecht slaat brug tussen voorschool en basisschool

Een podium voor het jonge kind

Vier jaar lang bouwden medewerkers van basisscholen, peutercentra (inclusief voorscholen) en kinderopvangorganisaties in Utrecht via professionalisering aan de kwaliteit van de educatie voor het jonge kind. Een jaar na de afronding kijken we met betrokkenen terug: wat is er in de praktijk van terug te zien? Wat kunnen anderen ervan leren?

Zoef, zoef, zoef, draait het stokje van de vuurboog. Juf Sabine Kraan is met Sara (4) bezig vuur te maken bij de tipi in de spelhoek. Ze praten over wat ze aan het doen zijn. “Zie jij al een vlam?” Sara zegt van niet. Al draaiende praten ze verder. Veel van de woorden die ter sprake komen - vuurboog, vlam, vuursteen - hangen in geplastificeerde mapjes op het bord. Verderop in de gang wemelt het ook al van de wigwams en de hoofdtoeien. Er is geen twijfel mogelijk: de kleuters van Op Dreef werken rond het thema ‘indianen’.

Doorgaande leerlijnen

Op Dreef is een middelgrote basisschool in Utrecht Overvecht, met in de onderbouw een instroomgroep 1, een combinatiegroep 1/2 en een groep 2. In het gebouw

is tevens een voorschool gevestigd. Dat geldt voor de meeste basisscholen van het bestuur PCOU Willibrord: het bevordert de samenwerking en het ontstaan van doorgaande leerlijnen. Bij Op Dreef zijn daar inderdaad tekenen van te zien. Zo werken niet alleen alle onderbouwleerlingen gelijktijdig aan hetzelfde thema, maar sluiten soms ook de kinderen van de voorschool aan. Thema's worden gezamenlijk voorbereid en soms met peuters en kleuters tezamen afgesloten.

Trainingen en lesbezoeken

De teamleden van Op Dreef die met jonge kinderen werken, zijn de laatste jaren bezig geweest hun educatief handelen te versterken. Ze hebben trainingen gevolgd in het kader van *NU voor later* in Utrecht, een

stedelijk project voor optimale educatie van het jonge kind. Zo is onder meer de gewoonte gegroeid om onderling lesbezoeken af te leggen, die op video worden vastgelegd en samen worden nabesproken. “We zijn bewuster bezig met de vraag wat we kinderen willen leren”, vat Kraan de veranderingen samen. “Bij de training begrijpend luisteren hebben we ons bijvoorbeeld verdiept in interactief voorlezen. Hoe stel je tijdens het voorlezen zodanige vragen dat je de kinderen betrokken houdt en aan het nadenken zet? Ook zijn we aan de slag gegaan met de educatieve dialoog. Sommige dingen spelen op de voorschool wat minder dan bij ons omdat de kinderen nog niet zo talig zijn, maar we kunnen wel één lijn trekken in hoe we met kinderen in gesprek gaan. Verder hebben we een training spel- en spelbegeleiding gevolgd. Daar heb je net een voorbeeld van gezien: vanochtend heb ik ‘vuur maken’ als demonstratiespel aangeboden en je ziet dat kinderen het dan zelf willen doen.”

“Bij collega’s doe je ideeën op, ze hebben vaak net een andere kijk.”

Laag dieper

Voor Ruth Verkerk, leerkracht van groep 2, zit de grootste winst van de professionaliseringsactiviteiten in de verdieping. “Door de dingen die je doet net iets anders aan te pakken, kom je een laag dieper. Een mooi voorbeeld vind ik de vragen die we stellen bij begrijpend luisteren. We kijken nu niet langer alleen of een kind het verhaal begrepen heeft, maar stellen ook vragen ter verdieping: ‘Wat zou dat betekenen?’ ‘Wat zou jij doen?’ ‘Hoe had het anders af kunnen lopen?’ Reproductie én toepassing. Dat werkt heel goed. De Cito-resultaten voor kritisch luisteren gingen meteen omhoog nadat we dit waren gaan doen, en zijn sindsdien hoger gebleven.” Zelf vindt Verkerk, die al 30 jaar in het onderwijs werkt, het fijn om deel uit te maken van een lerend netwerk van leerkrachten en pedagogisch medewerkers. “Je ontwikkelt in de loop der jaren toch je eigen manier van doen. Bij collega’s doe je ideeën op, ze hebben vaak net een andere kijk.”

< Ruth Verkerk

‘Je hebt altijd doelen in het achterhoofd’

Kobi Wannings is expert in de ontwikkeling van het jonge kind en werkt ook als manager educatieve kwaliteit en innovatie bij Spelenderwijs Utrecht. Als adviseur van de Werkgroep Het Jonge Kind in Utrecht schreef zij mee aan het Utrechts Kwaliteitskader (UKK). Welke rol spelen de doelen uit het Leerplankader Jonge kind bij de uitvoering van het UKK?

“Als je werkt met jonge kinderen, doe je dat natuurlijk niet aan de hand van een afvinklijstje: doel behaald, op naar het volgende doel. In plaats daarvan vraag je je af: hoe stimuleer ik dit kind in zijn ontwikkeling? Daarbij heb je wél doelen in het achterhoofd, en die zijn altijd terug te voeren op de doelen van SLO. Als pedagogisch medewerker (PM'er) of leerkracht gebruik je bijvoorbeeld vaak het observatie- of leerlingvolgsysteem om te analyseren welke doelen er binnen het bereik van een kind liggen, en daaraan liggen meestal SLO-doelen ten grondslag. Bij het Utrechts Kwaliteitskader is dat net zo. Het UKK gaat over de vraag hoe je als PM'er of leerkracht jezelf en de omgeving kunt inzetten om kinderen tot ontwikkeling te brengen. Maar h^oe is iets anders dan w^át en daar geven de SLO-doelen juist richting aan. Bij het Leerplankader Jonge Kind worden de doelen heel prettig en klantvriendelijk uitgewerkt. Ik denk dat de praktijk hier veel aan heeft. Ons gaan ze de komende tijd zeker van nut zijn.”

Gap wegwerken

De ontwikkelingen bij Op Dreef zijn een mooi voorbeeld van hetgeen de stad Utrecht met NU voor later, voor ogen had, vindt Carla Sanders van PCOU Willibrord. Tussen 2013 en 2017 had zij samen met Nel van Loon de leiding over dit stedelijke samenwerkingsproject, dat tot doel had door gezamenlijke professionalisering het gap tussen voorschool en basisschool weg te werken.

Aanleiding was een onderzoek van de Universiteit Utrecht dat uitwees dat er winst te behalen viel in het didactisch-educatief handelen van Utrechtse jongekindprofessionals. “De sociaal-emotionele kant was goed voor elkaar, maar de betekenisvolle interactie met de kinderen kon wat aandacht gebruiken”, aldus Friso Smits, manager en portefeuillehouder professionalisering bij Spelenderwijs Utrecht, een van de grootste organisaties van peutercentra en voorschoolse educatie van Nederland en een belangrijke speler in het project.

Betrokkenheid

Wat NU voor later sterk heeft gemaakt (de Onderwijsinspectie noemde de voor- en vroegschoolse educatie in Utrecht in 2016 als voorbeeld voor anderen), is dat het hele veld erbij betrokken was. Voor die tijd bestond er al wel samenwerking tussen Utrechtse schoolbesturen, instellingen voor voor- en vroegschoolse educatie, welzijnsorganisaties en de gemeente, maar voor het eerst deden nu ook de kinderopvangorganisaties mee. Partners uit het hoger onderwijs

9 slo

leverden eveneens een bijdrage. En al die partijen werden daadwerkelijk betrokken bij de opzet van het project. Sanders: "In bijeenkomsten met besturen en later met schooldirecteuren kregen we de feedback dat zij blij waren dat het jonge kind een podium kreeg. Want als professionals daar iets laten liggen, is dat later in het onderwijs heel moeilijk te repareren."

Kwaliteitskader

Een ander sterk punt is dat er niet in het wilde weg werd begonnen met organiseren van trainingen en cursussen. Eerst werd voor de hele stad een visie op de kwaliteit van educatie ontwikkeld, met dertien uitgangspunten die werden uitgewerkt in praktische speerpunten. Dat klinkt makkelijker dan het is, want binnen zo'n grote stad bestaan natuurlijk tal van visies op het jonge kind. Smits: "Uiteindelijk wisten we elkaar allemaal te vinden op de proceskant. Hoe je handelt, is wat er uiteindelijk toe doet."

Toen het Utrechts Kwaliteitskader (UKK) er eenmaal lag, werd een breed aanbod van masterclasses en lerende netwerken opgezet, ondersteund door een digitaal kennisplein. Externe trainers werden goed ingeprikt op de achterliggende visie ("belangrijk!", beklemtoont Sanders) en in het aanbod werd ingespeeld op uiteenlopende leerbehoeften en -stijlen.

mammoettankers zijn, die niet snel van koers veranderen. Een projectduur van vier jaar is wel het minimum als je duurzaam effect wil sorteren. Smits: "Je wilt nieuwe gewoontes creëren, die moeten in het DNA van organisaties en professionals verankerd kunnen raken."

Borging

In Utrecht kwam er in 2017 met het aflopen van de gemeentelijke financiering een einde aan NU voor later. Het digitale kennisplein kan voorlopig blijven bestaan, maar de masterclasses hielden op. Sommige lerende netwerken gingen door, op kosten van de betrokken organisaties. Het blijft een risico: hoe voorkom je dat je op zo'n moment de opbrengsten van vele jaren hard werk ziet verdampen?

Binnen de betrokken organisaties is een sleutelfactor dat de leiding ervan overtuigd moet zijn dat lerende netwerken een middel zijn om de doorgaande lijn vorm te geven, vindt Smits. Op overkoepelend niveau is doorslaggevend dat er een gremium is dat zich sterk wil maken voor de borging. In Utrecht is hiervoor de Stedelijke werkgroep jonge kind nieuw leven ingeblazen. "De borging van het project is bij deze werkgroep ondergebracht", besluit Sanders. "We gaan verder, hoor. De derde versie van het Utrechts Kwaliteitskader is net verschenen."

slo 10

"Nieuwe gewoontes moeten in het DNA van organisaties en professionals verankerd kunnen raken."

Projectorganisatie

Ook toen dat stond, was het werk echter niet voorbij. Een tip die Sanders anderen wil meegeven, is dat een breed samenwerkingsproject als dit om voortdurende interactie vraagt. Mensen betrokken krijgen én houden is een kwestie van continu communiceren. "Je kunt het niet van een afstandje aansturen. Niets is voor vaststaand aan te nemen, je moet heel veel de praktijk ingaan."

Een goed gefaciliteerde projectorganisatie is dus onmisbaar, liefst aangestuurd door één projectleider uit het voorschoolse en één uit het schoolse circuit, vindt Smits. Zo'n 'buitenboordmotor' is nodig om een project van deze schaal in beweging te krijgen. Dan nog is het goed te bedenken dat grote organisaties

Meer informatie:
primaironderwijs@slo.nl.

Meer over Nu voor later op
www.nuvoorlaterutrecht.nl.
Daar is ook het Utrechts Kwaliteitskader te vinden
(kijk bij Documenten).